

Tema a 21-a: Euharistia (III)

Credința în prezența reală a lui Cristos în Euharistie a determinat Biserica să se închine Sfântului Sacrament atât în timpul Sfintei Liturghii, cât și în afara acesteia.

28.06.2023

1. Prezența euharistică reală

În celebrarea Euharistiei, Persoana lui Cristos – Cuvântul întrupat, care a fost răstignit, a murit și a înviat pentru mântuirea lumii – se face

prezentă într-o formă unică,
supranaturală și mistică.

Fundamentul acestei doctrine se
găsește în însăși instituția

Euharistiei, când Isus a identificat
darurile pe care le oferea cu Trupul
și Sângele său („Acesta este Trupul
meu... Acesta este Sângele meu...”),
adică cu corporalitatea sa unită în
mod inseparabil cu Cuvântul și, prin
urmare, cu întreaga sa Persoană.

Cu siguranță, Isus Cristos este
prezent în Biserica sa în multe feluri:
în Cuvântul său, în rugăciunea
credincioșilor (cf. Mt 18,20), în săraci,
bolnavi, în cei întemnițați (cf. Mt
25,31-46), în sacramente și mai ales
în persoana preotului slujitor. Dar,
mai presus de toate, el este prezent
sub speciile euharistice (cf.
Catehismul, nr. 1373).

Unicitatea prezenței euharistice a lui
Cristos constă în faptul că Sfântul
Sacrament conține cu adevărat, în

mod real și substanțial Trupul și Sângele împreună cu Sufletul și Divinitatea Domnului nostru Isus Cristos, Dumnezeu adevărat și Om adevărat, cel care s-a născut din Fecioară, a murit pe Cruce și acum este așezat în ceruri de-a dreapta Tatălui. „Această prezență o numim «reală», nu cu titlu exclusiv, ca și cum celelalte prezențe n-ar fi «reale», ci prin excelență, pentru că este *substanțială* și pentru că, prin ea, Cristos, Dumnezeu și om, se face prezent în întregime” (*Catehismul*, nr. 1374).

Termenul *substanțial* este menit să indice consistența prezenței personale a lui Cristos în Euharistie: Euharistia nu este doar o simplă „imagine”, capabilă să „semnifice” și să stimuleze mintea să se gândească la Cristos, prezent în realitate în altă parte, în ceruri; nici nu este doar un simplu „semn”, prin care ni se oferă „virtutea mântuitoare” – harul – care

vine de la Cristos. Euharistia este, pe de altă parte, prezența obiectivă a ființei în sine (substanța) a Trupului și a Sângelui lui Cristos, adică a întregii sale Umanități – unită în mod inseparabil cu Divinitatea prin uniunea hipostatică – deși este voalată de „speciile” sau de aparențele pâinii și ale vinului.

Prin urmare, prezența adevăratului Trup și Sânge al lui Cristos în acest sacrament „«nu se poate cunoaște prin simțuri», spune Sfântul Toma, «ci *numai prin credință*, care se întemeiază pe autoritatea lui Dumnezeu»” (*Catehismul*, nr. 1381). Acest lucru este bine exprimat în următoarea strofă din *Adoro te devote*: *Visus, tactus, gustus, in te fallitur / Sed auditu solo tuto creditur / Credo quidquid dixit Dei Filius: / Nil hoc verbo Veritatis verius (Vederea, tactul, gustul greșesc despre tine / Dar auzul este suficient pentru a crede cu tărie / Cred tot ce a spus Fiul lui*

Dumnezeu / Nimic nu este mai adevărat decât acest cuvânt al adevărului).

2. Transsubstanțierea

Prezența adevărată, reală și substanțială a lui Cristos în Euharistie presupune o preschimbare extraordinară, supranaturală, unică. O astfel de transformare își are fundamentul în înseși cuvintele Domnului: „Luați și mâncați, acesta este Trupul meu... Beți din el toți, căci acesta este Sângele meu, al noului legământ...” (Mt 26,26-28). Într-adevăr, aceste cuvinte devin realitate numai dacă pâinea și vinul încetează să mai fie pâine și vin și devin Trupul și Sângele lui Cristos, deoarece este imposibil ca unul și același lucru să fie simultan două ființe diferite: pâinea și Trupul lui Cristos; vinul și Sângele lui Cristos.

Catehismul Bisericii Catolice

amintește în acest sens: „Conciliul Tridentin rezumă credința catolică, declarând: «Deoarece Cristos, Răscumpărătorul nostru, a spus că ceea ce oferă sub chipul pâinii este cu adevărat Trupul său, a existat în Biserică întotdeauna convingerea, pe care sfântul Conciliu o declară din nou, că, prin consacrarea pâinii și a vinului, se înfăptuiește preschimbarea întregii substanțe a pâinii în substanța Trupului lui Cristos Domnul nostru și a întregii substanțe a vinului în substanța Sângelui lui; această preschimbare, Biserica catolică a numit-o, în mod just și adecvat, *transsubstanțiere*»” (*Catehismul*, nr. 1376). Cu toate acestea, aspectul pâinii și al vinului, adică „speciile euharistice”, rămâne neschimbat.

Deși simțurile înțeleg cu adevărat aparențele pâinii și ale vinului, lumina credinței ne face să știm că

cea ce este cu adevărat conținut sub
vălul speciilor euharistice este
substanța Trupului și a Sângelui
Domnului. Datorită permanenței
speciilor sacramentale de pâine,
putem afirma că Trupul lui Cristos –
întreaga sa Persoană – este cu
adevărat prezent pe altar, în
ciborium sau în tabernacol.

3. Proprietățile prezenței euharistice

Modul în care Cristos este prezent în
Euharistie este un mister admirabil.
Potrivit credinței catolice, Isus
Cristos este prezent întreg, cu
corporalitatea sa glorificată, sub
fiecare dintre speciile euharistice, și
întreg în fiecare dintre părțile
rezultate din împărțirea speciilor,
astfel încât frângerea pâinii nu îl
împarte pe Cristos (cf. *Catehismul*, nr.
1377) ^[1]. Este un mod de prezență
singular, pentru că este invizibil și
intangibil, și este permanent în

sensul că, odată ce a avut loc consacrarea, durează atâta timp cât speciile euharistice subzistă.

4. Cultul Euharistiei

Credința în prezența reală a lui Cristos în Euharistie a determinat Biserica să se închine Sfântului Sacrament adorându-l atât în timpul Sfintei Liturghii (motiv pentru care ea a prescris să înngenunchem sau să ne plecăm adânc în fața speciilor consacrate), cât și în afara celebrării acesteia: păstrând cu cea mai mare grijă în Tabernacol ostiile consacrate, înfățișându-le credincioșilor ca să le venereze cu solemnitate, purtându-le în procesiune, etc. (cf. *Catehismul*, nr. 1378). Sfânta Euharistie se păstrează în tabernacol ^[2]: – în principal, pentru ca Sfânta Împărtășanie să poată fi adusă bolnavilor și celorlalți credincioși care nu pot participa la Sfânta Liturghie; – în plus, pentru ca Biserica să se închine lui Dumnezeu

Domnul nostru în Preasfântul Sacrament (mai ales în timpul expunerii Preasfinteii Euharistii, la Binecuvântarea cu Preasfântul Sacrament, în procesiunea cu Preasfântul Sacrament în Solemnitatea Trupului și a Sângelui lui Cristos etc.); – și pentru ca credincioșii să poată întotdeauna să se închine Domnului în Sfântul Sacrament cu vizite frecvente. În acest sens, Ioan Paul al II-lea afirma: „Biserica și lumea au mare nevoie de cultul euharistic. Isus ne așteaptă în acest Sacrament al iubirii. Să nu ne cruțăm timpul pentru a merge să-L întâlnim în adorație, în contemplare plină de credință și gata să ispășim marile greșeli și crime ale lumii. Să nu înceteze niciodată închinarea noastră” ^[3];

Există două mari sărbători liturgice (solemnități) în care acest sfânt mister este celebrat în mod special: Joia Sfântă (care comemorează

instituirea Euharistiei și a Preoției) și Solemnitatea Trupului și a Sângelui lui Cristos (destinată în special adorării și contemplării Domnului în Euharistie).

5. Euharistia, ospățul pascal al Bisericii

5.1. De ce este Euharistia ospățul pascal al Bisericii?

„Euharistia este ospăț pascal deoarece Cristos, realizând în mod sacramental Paștele său [*trecerea* din această lume la Tatăl prin patima, moartea, învierea și glorioasa sa înălțare ^[4]], ne dăruiește Trupul său și Sângele său, oferite ca hrană și băutură, și ne unește cu el și între noi în jertfa sa” (*Compendiu*, nr. 287).

5.2. Celebrarea Euharistiei și comuniunea cu Cristos

„Liturghia este în același timp și în mod inseparabil memorialul de jertfă în care se perpetuează jertfa Crucii și ospățul sacru al împărtășirii cu Trupul și Sângele Domnului. Dar celebrarea jertfei euharistice este orientată în întregime spre unirea intimă a credincioșilor cu Cristos prin împărtășanie. A ne împărtăși înseamnă a-l primi pe Cristos însuși, care s-a oferit pentru noi”
(*Catehismul*, nr. 1382).

Sfânta Împărtășanie, poruncită de Cristos („luați și mâncați... beți toți din el...”: Mt 26,26-28; cf. Mc 14,22-24; Lc 22,14-20; 1 Cor 11,23-26), face parte din structura fundamentală a celebrării euharistice. Numai atunci când Cristos este primit de credincioși ca hrană a vieții veșnice, devenirea sa ca hrană pentru omenire capătă sensul său deplin, iar

memorialul instituit de el se împlinește ^[5]. Din acest motiv, Biserica recomandă cu tărie comuniunea sacramentală tuturor celor care iau parte la celebrarea Euharistiei și care sunt dispuși să primească cu demnitate Sfântul Sacrament ^[6].

5.3. Necesitatea Sfintei Împărtășanii

Când Isus a promis Euharistia, a afirmat că această hrană nu este doar utilă, ci și necesară: este o condiție de viață pentru discipolii săi. „Adevăr, adevăr vă spun: dacă nu mâncați trupul Fiului Omului și nu beți sângele lui, nu aveți viață în voi” (In 6,53).

Mâncatul este o necesitate pentru om. Și, așa cum hrana naturală îl ține pe om în viață și îi dă putere să meargă în această lume, tot așa Euharistia păstrează în creștin viața

în *Cristos*, primită la botez, și îi dă putere să fie credincios Domnului pe acest pământ, până la sosirea în Casa Tatălui. Părinții Bisericii au înțeles pâinea și apa pe care Îngerul le-a oferit profetului Ilie ca fiind un tip al Euharistiei (cf. 1 Reg 19,1-8): după ce primește darul, cel care era epuizat își recapătă vigoarea și este capabil să îndeplinească misiunea lui Dumnezeu.

Prin urmare, împărtășania nu este un element care poate fi adăugat în mod arbitrar la viața creștină; nu este necesară doar pentru unii credincioși care se angajează în mod special în misiunea Bisericii, ci este o necesitate vitală pentru toată lumea: doar cei care se hrănesc cu viața lui *Cristos* pot trăi în *Cristos* și pot răspândi Evanghelia sa.

Dorința de a primi Sfânta Împărtășanie ar trebui să fie mereu prezentă la creștini, la fel cum ar

trebui să fie permanentă dorința de a atinge scopul final al vieții noastre. Această *dorință* de a se împărtăși, explicită sau cel puțin implicită, este necesară pentru a ajunge la mântuire.

Mai mult, primirea *de facto* a împărtășaniei este necesară, ca *precept* ecleziastic, pentru toți creștinii care au uzul rațiunii: „Biserica stabilește ca obligație credincioșilor (...) să primească Euharistia cel puțin o dată pe an, pe cât posibil, în timpul pascal, pregătindu-se prin sacramentul Reconcilierii” (*Catehismul*, nr. 1389). Acest precept ecleziastic este doar un minim, care nu va fi întotdeauna suficient pentru a dezvolta o viață creștină autentică. De aceea, Biserica însăși „recomandă cu stăruință credincioșilor să primească sfânta Euharistie în duminici și sărbători, sau și mai des, chiar în fiecare zi” (*Catehismul*, nr. 1389).

5.4. Ministru al Sfintei Împărtășanii

Slujitorul ordinar al Sfintei Împărtășanii este episcopul, prezbiterul și diaconul ^[7]. Ministru extraordinar permanent este acolitul ^[8]. Alți credincioși cărora Ordinarul locului le-a dat facultatea de a distribui Euharistia pot fi slujitori extraordinari ai Sfintei Împărtășanii, atunci când se consideră necesar pentru folosul pastoral al credincioșilor, iar preotul, diaconul sau acolitul nu este prezent și disponibil ^[9].

„Nu este permis credincioșilor «să ia singuri ostia consacrată sau potirul sacru și cu atât mai puțin să le treacă din mână în mână»” ^[10]. În ceea ce privește această normă, se cuvine să considerăm că Împărtășania are valoarea unui semn sacru; acest semn trebuie să arate că Euharistia este un dar al lui Dumnezeu pentru

om; de aceea, în condiții normale, în distribuirea Euharistiei trebuie să se facă distincție între slujitorul care distribuie Darul, oferit de Cristos însuși, și subiectul care îl primește cu recunoștință, în credință și iubire.

5.5. Dispoziții pentru primirea Sfintei Împărtășanii

Dispoziții ale sufletului

Pentru a primi cu vrednicie Sfânta Împărtășanie este necesar să fim în harul lui Dumnezeu. „Cine mănâncă pâinea și bea potirul Domnului în mod nevrednic – proclamă Sfântul Paul – va fi vinovat față de trupul și sângele Domnului. De aceea, omul să se cerceteze și astfel să mănânce din pâine și să bea din potir. Căci cine mănâncă și bea nesocotind trupul, își mănâncă și își bea propria condamnare” (1 Cor 11,27-29). De aceea, nimeni nu ar trebui să se apropie de Sfânta Euharistie

conștient de un păcat de moarte, oricât de împăcat ar părea să fie, fără să se spovedească mai întâi în sacrament (cf. *Catehismul*, nr. 1385). Pentru a primi cu folos Împărtășania este nevoie, pe lângă faptul de a fi în harul lui Dumnezeu, de un angajament serios de a-L primi pe Domnul cu cea mai mare devoțiune reală posibilă: pregătire (la distanță și în apropiere); reculegere; acte de iubire și ispășire, adorație, umilință, mulțumire etc.

Dispoziții ale corpului

Respectul interior față de Sfânta Euharistie ar trebui să se reflecte și în dispozițiile trupului. Biserica prescrie postul. Pentru credincioșii de rit latin, postul constă în abținerea de la orice fel de mâncare și băutură (cu excepția apei sau a medicamentelor) timp de o oră înainte de Împărtășanie ^[11]. De asemenea, trebuie să se acorde

atenție curățeniei trupului, modului adecvat de îmbrăcare, gesturilor de venerație care să arate respect și iubire față de Domnul prezent în Sfântul Sacrament etc. (cf. *Catehismul*, nr. 1387).

Modul tradițional de a primi Sfânta Împărtășanie în rit latin – rod al credinței, al iubirii și al evlaviei de secole ale Bisericii – este în genunchi și în gură. Motivele care au dat naștere acestui obicei pios și străvechi sunt încă pe deplin valabile. De asemenea, este posibil să se primească împărtășania în picioare și, în unele dieceze din întreaga lume, este permisă – niciodată impusă – primirea împărtășaniei în mână ^[12].

5.6. Vârsta și pregătirea pentru primirea primei Sfintei Împărtășanii

Preceptul împărtășaniei sacramentale o face obligatorie încă de la vârsta rațiunii. Este recomandabil să se pregătească foarte bine și să nu se întârzie prima împărtășanie a copiilor: „Lăsați copiii să vină la mine, nu-i opriți, căci împărăția lui Dumnezeu este a acelorora care sunt ca ei” (Mc 10,14) ^[13].

Pentru a putea primi prima Sfânta Împărtășanie, se cere ca copilul să cunoască, în funcție de capacitatea sa, principalele taine ale credinței și să știe să deosebească Pâinea Euharistică de pâinea obișnuită.

„Părinții și cei care le țin locul, precum și parohul, au obligația de a se îngriji ca toți copiii care au ajuns la uzul rațiunii să fie pregătiți cum trebuie și, *după ce au făcut*

mărturisirea sacramentală, să fie
întăriți cu această hrană
dumnezeiască” ^[14].

5.7. Efectele Sfintei Împărtășanii

Ceea ce hrana produce în trup
pentru binele vieții fizice, Euharistia
produce în suflet, într-un mod infinit
mai sublim, pentru binele vieții
spirituale. Dar, în timp ce mâncarea
devine substanța noastră trupească,
la Sfânta Împărtășanie, noi *devenim*
Cristos: „Nu Mă veți schimba pe Mine
în voi, ca și mâncarea în trupul
vostru, ci vă veți schimba pe voi
înșivă în Mine” ^[15]. Prin Euharistie,
viața nouă *în Cristos*, începută în
credincios odată cu botezul (cf. Rom
6,3-4; Gal 3,27-28), poate fi
consolidată și dezvoltată până la
plinătatea ei (cf. Ef 4,13), permițând
creștinului să realizeze idealul
enunțat de Sfântul Paul: „nu mai

trăiesc eu, ci Cristos trăiește în mine”
(Gal 2,20) ^[16].

Prin urmare, Euharistia ne configurează cu Cristos, ne face părtași la ființa și misiunea Fiului, ne identifică cu intențiile și sentimentele sale, ne dă puterea de a iubi așa cum Cristos ne cere să iubim (cf. In 13,34-35), de a aprinde în toți bărbații și femeile din timpul nostru focul iubirii divine pe care a venit să-l aducă pe pământ (cf. Lc 12,49).

Toate acestea trebuie să se manifeste efectiv în viața noastră: „Dacă am fost reînnoiți prin primirea trupului Domnului, trebuie să o manifestăm în fapte. Fie ca vorbele noastre să fie adevărate, clare, oportune; fie ca ele să fie capabile să mângâie și să ajute și, mai presus de toate, să fie capabile să aducă altora lumina lui

Dumnezeu. Acțiunile noastre să fie coerente, eficiente și corecte: să aibă acel *bonus odor Christi* (2 Cor 2,15), mirosul cel bun al lui Cristos, pentru

că amintesc de modul său de a se comporta și de a trăi” ^[17] .

Prin Sfânta Împărtășanie, Dumnezeu sporește harul și virtuțile, iartă păcatele veniale și pedepsele vremelnice, ne ferește de păcatele mortale și ne dăruiește perseverența în a face binele: într-un cuvânt, întărește legăturile de unire cu El (cf. *Catehismul*, nr. 1394-1395). Dar Euharistia nu a fost instituită pentru iertarea păcatelor de moarte; acest lucru este propriu sacramentului Spovedaniei (cf. *Catehismul*, nr. 1395).

Euharistia realizează unitatea tuturor credincioșilor creștini în Domnul, adică unitatea Bisericii, Trupul mistic al lui Cristos (cf. *Catehismul*, nr. 1396).

Euharistia este *ochezășie* sau *garanție a gloriei viitoare*, adică a învierii și a vieții veșnice și fericite împreună cu Dumnezeu, Unul și

Treimic, cu Îngerii și cu toți sfinții:
„De vreme ce a trecut din lumea
aceasta la Tatăl, Cristos ne dă în
Euharistie cheazășia slavei viitoare
alături de El: participarea la Sfânta
Jertfă ne identifică cu Inima lui,
susține puterile noastre de-a lungul
peregrinării acestei vieți, ne face să
dorim viața veșnică și ne unește deja
cu Biserica din Cer, cu Sfânta
Fecioară Maria și cu toți Sfinții”
(*Catehismul*, nr. 1419).

Bibliografie de bază

- Catehismul Bisericii Catolice, nr. 1373-1405.
- Sf. Ioan Paul al II-lea, Enciclica *Ecclesia de Eucharistia*, 17-IV-2003, nr. 15; 21-25; 34-46.

- Benedict al XVI-lea, Ex. ap. *Sacramentum caritatis*, 22-II-2007, nr. 14-15; 30-32; 66-69.
- Congregația pentru Cultul Divin și Disciplina Sacramentelor, Instrucțiunea *Redemptionis Sacramentum*, 25-III-2004, nr. 80-107; 129-145; 146-160.

Lecturi recomandate

- Sfântul Josemaría, Omilie „În sărbătoarea *Corpus Christi*”, în *ECristos care trece*, nr. 150-161.
- J. Ratzinger, *La Eucaristía centro de la vida. Dios está cerca de nosotros*, Edicep, Valencia 2003, pp. 11-27; 81-102; 103-128.
- J. Echevarría, *Eucaristía y vida cristiana*, Rialp, Madrid 2005, pp. 17-47; 81-116; 117-151.
- J.R. Villar - F.M. Arocena - L. Touze, *Eucaristía*, în C. Izquierdo (dir.),

Diccionario de Teología, Eunsa, Pamplona 2006, pp. 360-361; 366-370.

[1] Din acest motiv, „împărtășirea numai cu specia pâinii permite primirea întregului rod de har al Euharistiei” (*Catehismul*, nr. 1390).

[2] Cf. Sf. Paul al VI-lea, Scrisoarea enciclică *Mysterium fidei*, nr. 56; Sf. Ioan Paul al II-lea, Enciclica *Ecclesia de Eucharistia*, nr. 29; Benedict al XVI-lea, Ex. Ap. *Sacramentum caritatis*, nr. 66-69; Congregația pentru Cultul Divin și Disciplina Sacramentelor, Instrucțiunea *Redemptionis Sacramentum*, nr. 129-145.

[3] Sf. Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea *Dominicae Cenaе*, nr. 3.

[4] Termenul de *Paște* provine din ebraică și înseamnă inițial *trecere*, *tranzit*. În Cartea Exodului, unde este relatat primul Paște ebraic (cf. Ex 12,1-14 și Ex 12,21-27), termenul este legat de verbul „a trece peste”, de *trecerea* Domnului și a îngerului său în noaptea eliberării (când poporul ales a celebrat cina pascală) și de *trecerea* poporului lui Dumnezeu din sclavia Egiptului la libertatea Țării Făgăduinței.

[5] Acest lucru nu înseamnă că, fără împărtășirea tuturor celor prezenți, celebrarea Euharistiei nu este validă; sau că toți trebuie să se împărtășească sub ambele specii; o astfel de împărtășanie este necesară doar pentru preotul celebrant.

[6] Cf. *Missalul Roman, Institutio generalis*, nr. 80; Sf. Ioan Paul al II-lea, Enciclica *Ecclesia de Eucharistia*, nr. 16; Congregația pentru Cultul Divin și Disciplina Sacramentelor,

Instrucțiunea *Redemptionis Sacramentum*, nr. 81-83; 88-89.

[7] Cf. CDC, 910; *Missalul Roman, Institutio generalis*, nr. 92-94.

[8] Cfr. CDC, 910 § 2; *Missalul Roman, Institutio generalis*, nr. 98; Congregația pentru Cultul Divin și Disciplina Sacramentelor, Instrucțiunea *Redemptionis Sacramentum*, nr. 154-160.

[9] Cf. CDC, 910 § 2 și 230 § 3; *Missalul Roman, Institutio generalis*, nr. 100 și 162; Congregația pentru Cultul Divin și Disciplina Sacramentelor, Instrucțiunea *Redemptionis Sacramentum*, nr. 88.

[10] Congregația pentru Cultul Divin și Disciplina Sacramentelor, Instrucțiunea *Redemptionis Sacramentum*, nr. 94; cf. *Missalul Roman, Institutio generalis*, nr. 160.

[11] Cf. CCC, 919 § 1.

[12] Cf. Sf. Ioan Paul al II-lea, Scrisoarea *Dominicae Cenaе*, nr. 11; *Missalul Roman, Institutio generalis*, nr. 161; Congregația pentru Cultul Divin și Disciplina Sacramentelor, Instrucțiunea *Redemptionis Sacramentum*, nr. 92.

[13] Cf. Sf. Pius al X-lea, Decretul *Quam singulari*, I: DS 3530; CDC, 913-914; Congregația pentru Cultul Divin și Disciplina Sacramentelor, Instrucțiunea *Redemptionis Sacramentum*, nr. 87.

[14] CDC, 914; cf. *Catehismul*, nr. 1457.

[15] Sfântul Augustin, *Confesiunii*, nr. 7, 10: CSEL 38/1, 157.

[16] Este clar că, dacă efectele mântuitoare ale Euharistiei nu sunt atinse imediat în plinătatea lor, „nu este din cauza unui defect în puterea lui Cristos, ci din cauza unui defect în devotamentul omului” (Sfântul Toma de Aquino, S.Th., III, q. 79, a. 5, ad 3).

^[17] Sfântul Josemaría, *E Cristos care trece*, nr. 156.

Ángel García Ibáñez

.....

pdf | document generat automat din
[https://dev.opusdei.org/ro-ro/article/
tema-a-21-a-euharistia-iii/](https://dev.opusdei.org/ro-ro/article/tema-a-21-a-euharistia-iii/) (05.08.2025)